

Internevaluering av skoleanlegg

FOKUS PÅ FUNKSJONELLE OG ESTETISKE SIDER

SINTEF Fag

Karin Buvik i samarbeid med
Birgit Cold, Karin Høyland og Hans Petter Ulleberg

Internevaluering av skoleanlegg

Fokus på funksjonelle og estetiske sider

SINTEF akademisk forlag

SINTEF Fag 14

Karin Buvik i samarbeid med

Professor Birgit Cold, Institutt for byggekunst, prosjektering og forvaltning, NTNU,

PhD-stipendiat Karin Høyland, Institutt for byggekunst, prosjektering og forvaltning, NTNU,

Førsteamanuensis Hans Petter Ulleberg, Pedagogisk institutt, NTNU

Internevaluering av skoleanlegg

Fokus på funksjonelle og estetiske sider

Emneord:

Arkitektur, skoler, funksjonalitet, estetiske kvaliteter

ISSN 1894-1583

ISBN 978-82-536-1373-4 (pdf)

Bilde på omslag: Langnes skole i Tromsø. Arkitekter: Link Arkitektur. Foto: Karin Buvik

© Copyright SINTEF akademisk forlag 2014

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med SINTEF akademisk forlag er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Merknød:

Kjøp av denne rapporten gir rett til å kopiere og distribuere innholdet innad i egen institusjon.

SINTEF akademisk forlag

SINTEF Byggforsk

Forskningsveien 3 B

Postboks 124 Blindern

0314 OSLO

Tlf.: 22 96 55 55

Faks: 22 96 55 08

www.sintef.no/byggforsk

www.sintefbok.no

FORORD

Skoleanlegget er én av mange faktorer som har betydning for elevenes og lærernes skolehverdag. De fysiske rammene kan virke stimulerende eller hemmende når det gjelder undervisning, læring og sosialt liv på skolen. Brukernes erfaringer med skoleanlegg kan kartlegges ved hjelp av internevaluering. Det overordnede målet med evalueringen er å få innsikt i hvordan utformingen av skoleanlegget og bruken av anlegget kan bidra til å realisere skolens mål og intensjoner.

Internevaluering kan brukes til å bygge opp kunnskap som er nyttig i en videre kvalitetsutvikling av skoleanlegg, ved planlegging av nye og rehabilitering av eksisterende anlegg. Internevaluering kan også bidra til utvikling av skolemiljøet på den enkelte skolen, basert på refleksjon over hvordan skoleanlegget brukes og oppleves. Kanskje kan skolen gjøre bedre bruk av sine lokaler og uterom.

Denne fagboken inneholder forslag til opplegg for internevaluering. Det er foreslått ulike aspekter som bør belyses og ulike evalueringsmetoder som kan benyttes.

Trondheim, desember 2013
Karin Buvik

INNHold

1	Innledning	5
2	Hensikten med internevaluering	6
	2.1 Hva skal evalueres	6
	2.2 Hvem skal evaluere	7
	2.3 Hva skal evalueringen brukes til	7
3	Praktisk gjennomføring	8
	3.1 Faktaopplysninger og bakgrunnsmateriale	8
	3.2 Evalueringsmetoder	8
	3.3 Dokumentasjon og oppsummering	11
4	Spørsmål om skoleanlegget som helhet	12
	4.1 Helhetsinntrykk	12
	4.2 Orienterbarhet og tilgjengelighet	13
	4.3 Tilpasningsdyktighet	14
	4.4 Sambruk med andre virksomheter	15
5	Spørsmål om brukskvalitet (funksjonalitet) i rom og arealer	16
	5.1 Hjemmeområder/avdelinger	16
	5.2 Skolebibliotek	18
	5.3 Funksjoner som krever spesialutstyr	19
	5.4 Møter og samvær – formelle og uformelle	20
	5.5 Skolefritidsordning	21
	5.6 Støttearealer	22
	5.7 Personale og samarbeidspartnere	23
	5.8 Utearealer	24
6	Spørsmål om estetisk kvalitet	25
	6.1 Vurdering av utvalgte steder	25
7	Referanser	27

Vedlegg

Evalueringsmetoder for de yngste elevene

Evaluering ved hjelp av observasjoner

Sammendrag

1 INNLEDNING

Med skoleanlegg menes rom og arealer både innendørs og utendørs.

Internevaluering av skoleanlegg kan være én måte å rette oppmerksomheten mot forholdet mellom pedagogikk og arkitektur. Internevaluering kan sette skolens utforming på dagsorden og bidra til diskusjoner om hvordan fysisk utforming kan påvirke læring og sosialt liv i skolen. Internevaluering kan derved gi økt innsikt i hvilke forhold ved arkitekturen, interiørene og uterommene som fremmer eller hemmer de sentrale målene for elevenes læring, sosialisering og dannelse. Pedagogiske og sosiale mål kan sies å være «oversatt» til skolens fysiske utforming. Dette gjelder alle nivåer, fra overordnet konsept og organisering til romutforming og møblering.

Siden det nøkterne blikket utenfra kan savnes i en internevaluering, kan det også være behov for ekstern evaluering. Mange planleggere har lenge etterlyst innhenting av erfaringer, interne og eksterne evalueringer.

De avgjørende suksesskriteriene for et skoleanlegg vil være knyttet til funksjonalitet, arkitektonisk kvalitet og miljø over tid. Evalueringer vil kunne gi ny kunnskap og økt kompetanse om organisering og utforming, og bidra til å videreutvikle skolene som arbeidsplasser og møtesteder.

2 HENSIKTEN MED INTERNEVALUERING

Internevalueringen vil tjene to formål; den skal generere kunnskap som vil komme til nytte i en kontinuerlig kvalitetsutvikling av skoleanlegg, ved planlegging av nybygg og rehabilitering av eksisterende anlegg, og for den enkelte skolen er internevaluering et redskap til å realisere skoleanleggets muligheter.

2.1 HVA SKAL EVALUERES

Denne internevalueringen handler om skoleanleggets brukskvalitet og estetiske opplevelseskvalitet. Funksjonell brukskvalitet omfatter skoleanleggets egnethet til undervisning, læring og sosiale aktiviteter, mens estetisk opplevelseskvalitet omfatter vår tolkning av hva skoleanlegget uttrykker og atmosfæren som skapes ved hjelp av de fysiske omgivelsene. Skolens viktigste mål er elevenes læring. Ved hjelp av internevaluering skal søkelyset settes på skoleanlegget som ramme, først og fremst for elevenes læring.

Når en vurderer skoleanleggets fysiske egenskaper, er det hensiktsmessig å skille overordnede arkitektoniske, romlige kvaliteter og tilgang til dagslys fra innredning, utstyr, farger og utsmykking. Skoleanleggets karaktertrekk kan deles opp i kategorier:

- arkitektur og planløsning, dvs. romutforming og romsammenheng, ute og inne
- dagslys og belysning
- innredning og utstyr
- materialer og farger
- utsmykking, dvs. profesjonell kunst og brukernes produksjon
- grøntområder og naturelementer
- orden, renhold og vedlikehold
- annet (inneklimate)

Nedenfor er en oversikt over hva vi legger i begrepene.

• **Arkitektur og planløsning**

Arkitektur handler om bygningers tredimensjonale form, rom og uttrykk, åpne og lukkede rom ute og inne, utforming av vindusfelt, inngangspartier, trapper og arkitektoniske detaljer. Planløsning handler om bygningers organisering og hvordan bygninger og uterom er plassert i terrenget og forholder seg til eksisterende omgivelser som gate, nabobygg eller grøntområder. Arkitektur og planløsning har betydning for funksjonaliteten og kan virke stimulerende eller hemmende når det gjelder undervisning og læring. Arkitektur og planløsning har også betydning for det sosiale livet på skolen, for elevenes dannelse og brukernes opplevelse av skolemiljøet, generelt sett.

• **Dagslys og belysning**

Lys handler om dagslys i rom, eller mangel på dagslys. Belysning handler om kunstlys og også om selve armaturene og deres plassering.

• **Innredning og utstyr**

Innredning handler om både fast og flyttbart inventar og utstyr inne og ute, f.eks. lekeapparater ute, benker og bord, skap og reoler, gardiner og skilting.

• **Materialer og farger**

Alle synlige overflater ute og inne, f.eks. malte fasader, teglmurer, asfalt eller grus,

linoleumsgulv, tregulv, tepper og innvendige vegger. Farger på vegger, gulv, vinduer og dører.

- **Utsmykning**

Utsmykning kan både være helt integrert i arkitekturen som relieffer og figurer, eller være frittstående kunstverk som skulpturer ute og inne, todimensjonale uttrykk og fotografier. Barnas uttrykk fungerer også som utsmykning samtidig som hensikten også ofte er å gi identitet til rom og arealer. Utsmykning laget av kunstnere omtales her som kunst, mens utsmykning laget av barna omtales som uttrykk og dekorasjoner.

- **Grøntområder og naturelementer**

Grøntområder, i tillegg til naturområder som skog, fjell, utmark, sjø og elv, innbefatter arealer med beplantning, f.eks. kulturlandskap som park og dyrket mark, gressplener, trær, busker, hekker og vannløp. Naturelementer omfatter også innendørs planter.

- **Orden, renhold og vedlikehold**

Hvordan en lagrer utstyr og presenterer elevarbeider betyr mye for det inntrykket en får av skolen, ved siden av alminnelig renhold og vedlikehold.

- **Annet**

Annet kan dreie seg om tekniske forhold, f.eks. innklima (luftkvalitet, akustikk, støy og temperatur).

Teknisk tilstandsvurdering inngår ikke

Tekniske forhold skal være med på å sikre at funksjonaliteten blir ivaretatt. Intern-evaluering kan gi en indikasjon på teknisk tilstand, men en fullstendig kartlegging av tilstanden når det gjelder bygningsmessige forhold og tekniske anlegg bør overlates til profesjonelle og inngår ikke i denne internevalueringen.

2.2 HVEM SKAL EVALUERE

Det er representanter for skolens ulike brukergrupper som skal bidra med tanke på hvordan skoleanlegget fungerer og oppleves. Hvordan en opplever et anleggs brukbarhet vil være avhengig av hvilken rolle en har. En lærer, elev, vaktmester eller renholder vil trolig ha forskjellige og nyttige innspill i en evaluering. Likedan vil en som sitter i rullestol og en som ser dårlig kunne bidra med nyttige innspill vedrørende universell utforming.

Rektor nedsetter en gruppe med et representativt utvalg fra elever, lærere og skolens ledelse. En ekstern konsulent kan organisere arbeidet, samle og systematisere resultatene i en rapport. Konsulenten bør holde særmøter med faglærere for evaluering av spesialutstyrte arealer dersom evalueringsgruppen ikke har kompetanse på spesielle fagområder.

2.3 HVA SKAL EVALUERINGEN BRUKES TIL

Internevaluering bør brukes i en kontinuerlig kvalitetsutvikling av skoleanlegg. Internevaluering kan også bidra til skoleutvikling basert på refleksjon over hvordan det fysiske miljøet fungerer og oppleves, sett i forhold til skolens mål og intensjoner, samt ulike brukergruppers forventninger. Ambisjonen er at skolen i størst mulig grad skal utnytte de mulighetene som ligger i anlegget.

3 PRAKTISK GJENNOMFØRING

Evalueringsgruppen oppfordres til å vurdere skoleanleggets kvaliteter først og fremst sett i lys av skolens mål og intensjoner. Faktaopplysninger, observasjoner, spørreskjemaer og befaringer vil gi evalueringsgruppen et utgangspunkt for refleksjon. Gjennom diskusjon kommer evalueringsgruppen frem til sin besvarelse.

3.1 FAKTAOPPLYSNINGER OG BAKGRUNNSMATERIALE

Som grunnlag for evalueringen må det innhentes faktaopplysninger og bakgrunnsmateriale som for eksempel tegninger, arealbruk, skolens virksomhetsplaner og dokumenter der mål og intensjoner er nedfelt.

Bygningsmessige forhold

- skoleslag
- andre virksomheter som bruker skoleanlegget
- situasjonsplan og plantegninger
- årstall for bygging og større renoveringer
- byggeier
- arkitekt
- skoleanleggets bruttoareal

Pedagogisk plattform

- Visjoner, intensjoner og målformuleringer som har betydning for fysisk miljø

Dagens bruk

- elevtall
- elever med behov for spesiell fysisk tilrettelegging
- skolens ressurser (antall årsverk og økonomisk ramme)
- plantegninger som viser dagens arealbruk til ulike funksjoner og brukergrupper
- timeplanbelegg av spesialrom
- bilder fra hjemmebaser, spesialrom og lærernes kontorarbeidsplasser
- bilder fra åpne fellesarealer, kommunikasjonsarealer (gangarealer) og inngangsforhold
- bilder fra støttearealer (garderober, toaletter, lager)
- bilder fra utearealer

3.2 EVALUERINGSMETODER

Spørreskjemaer, påstandsskjemaer og befaringer vil gi utgangspunkt for gruppediskusjoner.

Spørreskjemaer og påstandsskjemaer med påfølgende gruppediskusjoner

Brukervurderinger kan innhentes ved hjelp av skjemaer som omhandler ulike temaer som ønskes belyst. I noen av skjemaene skal brukeren vurdere i hvilken grad skoleanlegget har de kvalitetene som det er spørsmål om. Noen av skjemaene består av påstander som brukeren kan si seg uenig eller enig i.

Skjemaer er ment brukt primært til individuell refleksjon før en deltar i en diskusjon.

Diskusjonen skal oppsummeres i et notat. Av oppsummeringen skal det fremgå hvilke brukergrupper som har vært representert og hvor mange fra hver gruppe som har deltatt.

Befaringer med påfølgende gruppediskusjoner

Brukervurderinger kan innhentes ved bruk av metoden «gåtur». Representanter for skolens brukergrupper og eventuelt noen førstegangsbesøkende tas med på en befaring utendørs og innendørs. Deltakerne stopper på åtte eller færre steder i fem til syv minutter og gjør notater om de positive og negative inntrykk de får og hvilke forbedringer de vil foreslå (se skjema på neste side).

Befaringene innledes med en instruksjon. I instruksjonen kan det pekes på spesielle sider som ønskes kommentert, for eksempel om det er estetiske kvaliteter eller brukskvaliteter som skal belyses. Estetiske kvaliteter kan med fordel belyses av grupper der noen er kjent med anlegget og noen kanskje er førstegangsbesøkende, for eksempel fra en annen skole. Med brukskvaliteter tenkes her på hvordan rommet (stoppestedet) fungerer i forhold til ulike aktiviteter som foregår der. Brukskvaliteter bør primært belyses av de som er kjent med hvordan bygget brukes. Temaet universell utforming kan belyses ved å involvere elever eller lærere som har ulike funksjonsnedsettelse eller personer som har spisskompetanse på temaet. Funksjonsfriske personer kan inviteres til å foreta befaringer, sittende i rullestol eller påført mørke briller som gir dårlig sikt.

«Gåturen» avsluttes med en diskusjon der synspunkter kan skrives på en tavle og man blir enige om et felles multiplum med eventuelle dissenser. Diskusjonen oppsummeres i et notat.

Skjema fylles ut på hvert stoppested.

Navn på skolen. Dato for «gåturen»

Rolle:

(elev, lærer, leder)

Stoppested (for eksempel Atkomstzone med garderobe)

Positive inntrykk

Negative inntrykk

Forslag til forbedringer

3.3 DOKUMENTASJON OG OPPSUMMERING

Materiale fra evalueringsgruppen skal dokumenteres og oppsummeres.

Sortering av funn

I oppsummeringen bør en på bygningsnivå skille overordnede arkitektoniske, romlige egenskaper og tilgang til dagslys fra innredning, utstyr, farger og utsmykking. En slik struktur vil hjelpe til å skille mellom nivåer og skille ut detaljer.

Høringsrunder

Utkast til oppsummering skal legges frem for de som har deltatt i arbeidet, og de ser til at alle vesentlige innspill er kommet med. Oppsummeringen skal gjenspeile evalueringsgruppens vurderinger og synliggjøre ulike perspektiver.

I saker som har vesentlig betydning for skolemiljøet, skal skolen, i følge Opplæringsloven, holde *samarbeidsutvalget*, *skolemiljøutvalget*, *elevrådet* og *foreldrerådet* løpende underrettet. I denne sammenheng vil særlig skolemiljøutvalget, som et rådgivende organ for skolen i arbeidet med skolemiljøet, være relevant å trekke inn.

Leveranse fra internevalueringen

Avslutningsvis skal internevalueringen dokumenteres, og det skal utarbeides et refleksjonsnotat som inneholder problemstillinger og sammendrag av kommentarer og diskusjoner og eventuelt handlingsplan for å gjøre bedre nytte av lokaler og uterom.

Materialet som fremkommer skal oppsummeres og tas vare på som en dokumentasjon av internevalueringen. Oppsummeringer fra gruppediskusjonene danner til sammen et inntrykk av skoleanlegget. Oppsummeringer skal dateres, og det skal fremgå hvilke brukergrupper som har vært representert, og hvor mange fra hver gruppe som har deltatt.

Internevaluering gir grunnlag for utarbeidelse av et notat, til nytte for skolen selv, og til nytte for skoleeier som kan bruke evalueringer til videre utvikling av skoleanlegg. Det er ikke hensikten at man nødvendigvis skal komme frem til en konsensus, men hensikten er å belyse gode og dårlige løsninger sett fra ulike brukerperspektiver.

Notatet kan gjerne inneholde følgende punkter:

- Hva fungerer godt? Hva kan bli bedre? (Noe de aller fleste er enige om)
- Hvilke tema har medført størst engasjement og diskusjoner om hva som kan bli bedre, og avdekket eventuelle uenigheter blant brukerne?
- Hva er hovedkonklusjonen når det gjelder å oppnå skolens mål innenfor rammene av det eksisterende skoleanlegget?
- Hva oppfattes som hovedutfordringer for fremtidens skoleanlegg?

4 SPØRSMÅL OM SKOLEANLEGGET SOM HELHET

Kapittel 4 inneholder spørsmål om dominerende positive og negative inntrykk, om planløsningen generelt sett, om orienterbarhet og tilgjengelighet og bygningenes tilpasningsdyktighet.

4.1 HELHETSINNTRYKK

Vi har alle et umiddelbart helhetsinntrykk av skoleanleggene vi bruker. Helhetsinntrykket kan beskrives nærmere ved å nevne de positive og negative egenskapene som oppleves som de mest dominerende.

Dominerende karaktertrekk ved skoleanlegget

Hva synes du er det mest **positive** ved skoleanlegget?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Hva synes du er det mest **negative** ved skoleanlegget?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

I hvilken grad er du fornøyd med skoleanlegget?

Helhetsinntrykk	svært bra	bra	både og	dårlig	svært dårlig
Skolebyggets funksjonalitet					
Skolebyggets estetiske kvalitet					
Skolegårdens funksjonalitet					
Skolegårdens estetiske kvalitet					

4.2 ORIENTERBARHET OG TILGJENGELIGHET

Skal et bygningsanlegg være lett å orientere seg i, må brukerne få tilstrekkelig informasjon slik at de kan finne frem i anlegget. Tilgjengelighet er en betegnelse som brukes om atkomster og gangforbindelser.

Hvordan vil du karakterisere skoleanlegget med tanke på orienterbarhet og tilgjengelighet?

Orienterbarhet og tilgjengelighet	svært bra	bra	både og	dårlig	svært dårlig
Er det, generelt sett, enkelt å finne frem i bygget? Her tenkes på førstegangsbrukerne.					
Hvordan er det for besøkende å finne frem til de rommene som er viktigst for dem, f.eks. administrasjon, vaktmester, kantine, gymnastikksal, festsal og møterom?					
Hvordan er det for personer som ser dårlig å finne frem i bygget?					
Hvordan er det for personer i rullestol å ta seg frem i skoleanlegget, ute og inne?					

Beskrivelse og kommentarer:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5 SPØRSMÅL OM BRUKSKVALITET (FUNKSJONALITET) I ROM OG AREALER

De fysiske rammene har betydning for hvordan skolens mål om elevenes læring og utvikling kan omsettes i praktisk hverdagsliv, hvordan elevene kan grupperes og hvilke undervisningsopplegg og arbeidsformer som det kan tilrettelegges for.

I kapittel 5 er det fokus på lokalisering, størrelse og utforming av rom samt utstyr og møbleringsmuligheter. Noen aktiviteter vil foregå i bestemte kategorier av rom, mens andre aktiviteter kan foregå i flere ulike rom og soner (funksjonsområder).

5.1 HJEMMEOMRÅDER/AVDELINGER

I hvilken grad er elevenes hjemmeområder/avdelinger egnet til ulike arbeidsformer?

Generelle undervisningsarealer	svært bra	bra	både og	dårlig	svært dårlig
Informasjon og høring «klasseundervisning»					
Gruppearbeid					
Individuelt arbeid					
Kombinasjon av teoretiske og praktiske aktiviteter (flerfunksjonelle arealer, «skolen som verksted»)					
Mulighet for bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi					

I hvilken grad er du enig i følgende påstander?

Generelle undervisningsarealer	svært enig	litt enig	både og	litt uenig	svært uenig
Elevene har tilhørighet til et hjemmeområde.					
Hjemmeområdet er tilrettelagt for bruk av varierte læringsstrategier og arbeidsformer.					
Hjemmeområdet er egnet til flere typer aktiviteter.					
Elevene kan omgrupperes på en enkel måte.					
Hjemmeområdet har en kombinasjon av lukkede/avskjermede rom og åpne, fleksible læringsarealer.					

Det er avsatt egnet areal til samtale mellom elev og lærer (2–3 personer).					
Det er god tilgang til lager for felles materiell.					
Det er plass til lagringsmøbler (hyller, skap, skuffer).					

Andre spørsmål til diskusjon

- 1 Kan det gis **informasjon til større grupper** (flere klasser/kontaktgrupper/basisgrupper) uten at andre elever og lærere blir forstyrret (miniauditorium, storklasserom)
- 2 I hvilken grad er de fysiske rammene for **skolestarterne** tilfredsstillende?
- 3 Har skolen elever med behov for **spesiell fysisk tilrettelegging** (plass, utstyr, eventuelt skjerming)? Hvis JA: Hvordan er deres behov ivaretatt?
- 4 Hvordan er **lydforholdene** (støy og akustikk) i hjemmeområder/klasserom, også med tanke på de som hører dårlig?
- 5 Hvordan er **den visuelle kontakten** mellom hjemmeområder og fellesarealer som allrom, bibliotek o.l.? Spørsmålet handler om transparens, dvs. grad av åpenhet eller visuell kontakt (bruk av glass) mellom rom og soner.
- 6 **Variierer elevtallet** fra år til år? Hvis JA: Hvordan er det tatt hensyn til varierende elevtall?

Beskrivelse og kommentarer:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5.2 SKOLEBIBLIOTEK

Om skolebibliotekets plassering, dimensjonering og utforming

Hva mener du om skolebibliotekets lokaler?

Skolebibliotek	svært bra	bra	både og	dårlig	svært dårlig
Bibliotekets plassering i skoleanlegget					
Bibliotekets romlighet/størrelse					
Bibliotekets arealfordeling mellom åpne og lukkede rom					
Tilrettelegging for bruk av informasjonsteknologi					
Bibliotekets egnethet for brukere utenfor skolen					

Andre spørsmål til diskusjon

Er biblioteket, eventuelt deler av biblioteket, disponibelt selv når det ikke er bibliotekar til stede? Kan biblioteket benyttes som åpen lesesal/studieplass, grupperom og møterom?

Beskrivelse og kommentarer:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5.3 FUNKSJONER SOM KREVER SPESIALUTSTYR

Om tilrettelegging for naturfag, praktiske og estetiske aktiviteter, motorisk lek og kroppsøving

Hvordan er tilretteleggingen for funksjoner der en trenger spesialutstyr?

Spesialutstyrte arealer	svært bra	bra	både og	dårlig	svært dårlig
Skolens utrustning med tanke på spesialrom, generelt sett					
Mulighet for å flytte læringsaktiviteter utendørs					
Mulighet for å ha en kombinasjon av innendørs og utendørs aktiviteter i tilknytning til spesialrommene					
Mulighet for bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi					
Mulighet for å bruke spesialrommene til tverrfaglig tema- og prosjektarbeid					
Tilrettelegging for elevbedrifter					
Tilrettelegging for nærmiljøets behov (øvingsmuligheter for lag og organisasjoner, kurs, møter)					

Beskrivelse og kommentarer:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

5.4 MØTER OG SAMVÆR – FORMELLE OG UFORMELLE

Om vestibyle, pausearealer, kantine, samlingsrom og trafikkarealer

Hva mener du om skolens møtesteder?

Møtesteder	svært enig	litt enig	både og	litt uenig	svært uenig
Atkomstarealer ute og inne er hyggelige, pent utformet, møblert og utsmykket.					
Det er tilrettelagt for forestillinger (konserter, teater).					
Det er tilrettelagt for matserving.					
Skolen har gode møtesteder for mindre grupper.					
Skolen har gode felles møtesteder for elever og lærere.					

Beskrivelse og kommentarer:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5.6 STØTTEAREALER

Om garderobes, toaletter, lager og andre birom

Hva mener du om støttearealene?

Støttearealer	svært enig	litt enig	både og	litt uenig	svært uenig
Garderobes for elever har en hensiktsmessig størrelse og plassering					
Garderobe for lærere har en hensiktsmessig størrelse og plassering					
Elevgarderobene er oversiktlige med tanke på å unngå mobbesituasjoner					
Hver elev har egnet oppbevaringsplass for yttertøy, bøker og annet materiell/utstyr					
Toalettene er desentraliserte og felles for ansatte og elever					
Toaletter har en hensiktsmessig utforming, også med tanke på å unngå mobbing					
Lagerplasser for møbler, materiell og utstyr er store nok, praktisk innredet og har en god nok tilgjengelighet					
Det er nok lager for utstyr m.m. for annen virksomhet som bruker lokalene					
Det finnes støttearealer for elever med spesielle behov					

Beskrivelse og kommentarer:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5.7 PERSONALE OG SAMARBEIDSPARTNERE

Om det fysiske arbeidsmiljøet

Hva mener du om det fysiske arbeidsmiljøet for personalet og samarbeidspartnerne?

Personale og samarbeidspartnere	svært enig	litt enig	både og	litt uenig	svært uenig
Lærernes kontorarbeids- plasser har en hensiktsmessig plassering i forhold til under- visningsarealene.					
Lærernes kontorarbeids- plasser er tilrettelagt for bruk av datautstyr (plass nok, utstyr, nettverkstilknytning).					
Lærernes kontorarbeids- plasser er hensiktsmessig innredet med lagrings- kapasitet for bøker og annet materiell.					
Skolen har rom for konfidensielle samtaler og mindre møter.					
Ledelsen og administrasjons- kontorene har god tilgjengelighet.					
Skolen har en resepsjon, eventuelt elevbetjent resepsjon.					
Elevrådet har et velegnet tilholdssted.					
Rombe behovet til drifts- personalet er ivaretatt (plassering av arbeidsrom og verksteder).					
Skolen har personalrom/ pauserom for ansatte.					
Skolen har fagbibliotek.					

Beskrivelse og kommentarer:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5.8 UTEAREALER

Om tilrettelegging av utearealer for lek, læring, opplevelse og rekreasjon

Om tilrettelegging for myke og harde trafikanter, samt parkering

Hva mener du om skolens utearealer?

Utearealer	svært enig	litt enig	både og	litt uenig	svært uenig
Utearealene gir et tiltalende inntrykk.					
Skolegården inspirerer til lek og sosiale møter.					
Skolegården er et velegnet undervisningsareal.					
Skolegården oppleves som romslig og har plass for mange ulike aktiviteter.					
Skolegården er tilrettelagt for ballspill.					
Skolegården er tilrettelagt for annen fysisk aktivitet enn ballspill.					
Skolegården har aktivitetsmuligheter for elever med nedsatt bevegelsesevne.					
Skolegården har steder i ly for vind og regn.					
Det er et tydelig skille mellom arealer for gangtrafikk, sykling og biltrafikk.					
Det er greie og ryddige parkeringsplasser for sykler.					

Andre spørsmål til diskusjon

- **Lek og samtaler**

Er det steder der det er mulig å klatre/henge/huske/balansere?

Finnes det elementer som kan brukes til byggelek?

Er det steder der det tydeligvis er attraktivt å sitte/stå og snakke sammen?

Er det voksne ute som deltar i lek og samtaler?

Er det mye støy ute?

- **Barn med ulike forutsetninger for lek**

Hvor lett er det å komme frem ute hvis du er rullestolbruker (sommer og vinter)?

Finnes det lekemuligheter for rullestolsbrukere?

Hvor lett er det å finne frem for svaksynte?

6 SPØRSMÅL OM ESTETISK KVALITET

Om opplevelsen av skoleanleggets fysiske utforming

I hvilken grad er du enig i følgende påstander?

Estetisk kvalitet	svært enig	litt enig	både og	litt uenig	svært uenig
Skoleanlegget fremstår som spennende og inspirerende.					
Skoleanlegget fremstår som vennlig og tiltalende.					
Skoleanlegget fremstår som helhetlig og velordnet.					
Skoleanlegget fremstår som fint og kultivert.					
Skoleanlegget fremstår som oversiktlig og enkelt.					
Skoleanlegget fremstår som lyst.					
Skoleanlegget er velholdt.					
Det er lagt vekt på kunstnerisk utsmykking.					

6.1 VURDERING AV UTVALGTE STEDER

Anvendelse av «gåtur»-metoden

Innledning/instruksjon før «gåturen»

Befaringene innledes med en instruksjon der deltakerne bes om å fokusere på skoleanleggets fysiske karaktertrekk. Karaktertrekkene kan deles opp i følgende kategorier:

- arkitektur og planløsning (romutforming og romsammenheng, ute og inne)
- dagslys og belysning
- innredning og utstyr
- materialer og farger
- utsmykning (profesjonell kunst og brukernes produksjon)
- grøntområder og naturelementer
- orden, renhold og vedlikehold
- annet (inneklimate)

Stoppesteder

Deltakerne stopper på utvalgte steder i fem til syv minutter. Hver for seg vurderer deltakerne de fysiske omgivelsene og gjør notater (se skjema på side 10). En skal velge stoppesteder som har størst betydning for barna, personalet og foreldrene, for eksempel

- 1) atkomstsoner med garderobe
- 2) åpne fellesarealer og hovedgangarealer
- 3) hjemmeområder
- 4) spesialutstyrte arealer
- 5) lærernes kontorarbeidsplasser

Deltakerne kan også fylle ut et påstandsskjema som vist ovenfor.

Diskusjon og oppsummering

«Gåturen» avsluttes med en diskusjon der synspunkter noteres og man blir enige om et felles multiplum med eventuelle dissenser. Deltakerne kan nevne rom eller steder som har en særlig positiv eventuelt negativ atmosfære.

7 REFERANSER

- Bjurström, P. (2004). *Att förstå skolbyggnader*. Doktoravhandling. KTH Arkitekturskolan, Sverige
- Buvik, K. (2003). *Miljøvennlige skoleanlegg*. Temahefte. Utdanningsdirektoratet (tidligere Læringscenteret)
- Carstensen, T.A. mfl. (2004). *Giv børn en stemme i byplanlægningen – hvorfor, hvornår, hvordan?* Center for Skov, Landskab og Planlægning, Frederiksberg, Danmark
- Cold, B. mfl. (2003). *Skoleanlegget som lesebok – en studie av skoleanlegget som estetisk ramme for læring og velvære*. Synteserapport og fem delrapporter. Norges forskningsråd
- Danmarks evalueringsinstitutt (EVA) (2006). *Læringsmiljøer i folkeskolen – samspillet mellom lærings syn, fysiske rammer, undervisning og evaluering*. Vester kopi, Danmark
- Kirkeby, I.M. (2006). *Skolen finder sted*. Doktoravhandling. Statens Byggeforskningsinstitut, Danmark
- Kunnskapsdepartementet (2006). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)*
- Kunnskapsdepartementet (2006). *Veileder til opplæringsloven kapittel 9a – elevenes skolemiljø*
- Oslo kommune (2009). *Krav og forventninger til skoleanlegg i Oslo kommune – vedlegg 1: Utforming av arealene*
- Schanke, T. og A. Skålholt (2008). *Kunnskapsstatus skolebygg: en kartlegging av forskning på sammenheng mellom skolebyggs utforming og elevers læringsutbytte*. ØF-notat nr. 02/2008. Østlandsforskning. Lillehammer
- Ulleberg, H.P. (2006). *Et vidløftig sted. En analyse og diskusjon av skolegården som et sted for pedagogisk virksomhet*. Doktoravhandling. Pedagogisk institutt, NTNU
- Wågø, S., K. Høyland og S. Dale, (2005). *Universell utforming av skolebygg. Med Strindheim skole som studieobjekt*. SINTEF Rapport STF50 A05070. SINTEF Teknologi og samfunn

VEDLEGG

Evalueringemetoder for de yngste elevene

Befaringer og samtaler

De yngste elevene kan være guider for voksne. De kan utpeke sine daglige ruter, vise steder der de synes det er attraktivt å være, steder som oppleves som utrygge eller lite attraktive, og de kan komme med forslag til forbedringer. Som guider kan barna gi konkret kunnskap både om opplevelse og bruk av steder. I tillegg til å få frem barns erfaringer om gode, dårlige eller farlige steder, kan voksne få innsikt i både hva barn gjør og hva de er opptatt av. Det helt unike ved denne metoden er at barnet er i aksjon og forteller om stedene gjennom ord og handlinger.

Ett barn eller en mindre gruppe barn kan delta på en befaring. Underveis, i løpet av befaringsen, kan de voksne notere stikkord eller eventuelt bruke båndopptaker. Flere befaringer med ulike barn gir til sammen et inntrykk av hvordan de yngste elevene bruker og opplever skoleanlegget. Stikkord og eventuelle opptak gir grunnlag for en diskusjon mellom de voksne som har deltatt på befaringsene. Diskusjonen oppsummeres i et notat der det også skal gå frem hvilke grupper av elever og voksne som har deltatt.

Prosjektoppgaver

På forhånd må elevene gis et overblikk over prosessen, og det må avklares hva internevalueringen skal brukes til, slik at det ikke skapes urealistiske forventninger om at det kanskje kan føre til tiltak og endringer ved bygget som allerede står der.

Innhenting av elevers vurderinger kan eventuelt inngå i skolens undervisning, f.eks. i form av fortellinger i ord (stiler), bilder, tegninger, modeller, fotoserier eller videoer. Før elevene inviteres med i internevalueringen, må en gi et overblikk over prosessen, avklare og være tydelig på hva prosjektoppgavene skal brukes til, slik at det ikke skapes urealistiske forventninger.

Kart og situasjonsplaner kan brukes når elevene skal fortelle om skolegården, skoleveien og nærmiljøet. Luftfoto kan eventuelt brukes i stedet for kart. Det kan gjøre det lettere for yngre elever.

Elevene kan fotografere steder som har spesielle kvaliteter eller som er problematiske, og de kan beskrive det de mener bildet forteller. På engelsk kalles metoden for «photo elicitation» som betyr å lokke frem en fortelling fra et foto. Først inviteres altså elever til å fotografere. De får konkrete oppgaver, f.eks. å fotografere steder der de synes det er fint å være, eller fotografere steder der det foregår ulike aktiviteter. De kan få en dag eller en uke til å ta bilder. Bildene overføres til en PC, og barn og voksne ser så på fotografiene sammen. Barnet forteller om sine egne foto. Som voksen ser man, lytter og spør, inntil en forstår mening og sammenheng. Barnet har da mulighet til å fortolke sine egne foto. Det kan være en fordel at det også er første gang barnet ser bildene.

Erfaringer fra et dansk forskningsprosjekt blir presentert i boken *Giv børn en stemme i byplanlægningen* [Carstensen, 2004]. Erfaringene tilsier at metoder som innebærer foto, barn som guider og inntegning på situasjonsplan, gir god informasjon om det eksisterende, mens arbeid med tegninger og modeller får barna til å tenke mer kreativt, og de visualiserer ønsker og fremtidige muligheter.

I en prosjektoppgave skal materialet bearbejdes til et ferdig produkt og formidles av elevene selv. Elever gir selv uttrykk for sine forestillinger om hvordan en god skole skal

være og om hvordan de opplever sitt skoleanlegg. Produktet, d.v.s. resultatet fra prosjektet, inngår som elevenes egen stemme i internevalueringen, i form av stiler, PowerPoint-presentasjoner eller lignende.

Evaluering ved hjelp av observasjoner

Observasjon er en metode som kan brukes til registrering av hvilke aktiviteter som foregår og hvor elever befinner seg på forskjellige tidspunkt gjennom dagen. Det en forestiller seg at andre gjør, og det de faktisk gjør, kan av og til vise seg å ikke være sammenfallende.

Observasjon kan gi et mer realistisk bilde av virksomheten. Observasjon er eksempelvis velegnet til å kartlegge skolegården i bruk. De som observerer, kan dele oppgavene mellom seg; f.eks. kan noen foreta observasjon av de minste barna, noen av de største, noen kan foreta observasjon av jentene, og noen av guttene. Videre kan man observere elever som sitter i rullestol eller har andre funksjonsnedsettelse, for å registrere i hvilken grad det finnes aktiviteter og bevegelsesutfordringer tilrettelagt for dem.

Observasjoner skal nedtegnes, og eventuelt kan en bruke video. Observasjon kan danne grunnlag for drøftinger som oppsummeres i et notat. Av notatet skal det fremgå når observasjonen er gjort, hvem som har observert, samt andre aspekter som har betydning for det som er registrert.

Sammendrag

Hensikten med internevaluering

Hovedhensikten er å finne i hvilken grad utformingen av skoleanlegget og bruken av det bidrar til å nå mål og intensjoner.

Hva skal evalueres?

Det er skoleanleggets funksjonelle og estetiske sider som skal vurderes. En må klargjøre skolens mål, intensjoner og praksis for å vurdere om skoleanlegget er en egnet ramme. Når en vurderer skoleanleggets fysiske egenskaper, bør en skille overordnede arkitektoniske, romlige kvaliteter og tilgang til dagslys fra innredning, utstyr, farger og utsmykking. En slik struktur vil hjelpe til å skille mellom nivåer og skille ut detaljer.

Hvem skal evaluere?

Det er skolens ulike brukergrupper som skal høres med tanke på hvordan skoleanlegget fungerer og oppleves. Rektor nedsetter en gruppe med et representativt utvalg fra elever, lærere og skolens ledelse.

Hva skal evalueringen brukes til?

Internevalueringen vil tjene flere formål. Den skal generere kunnskap som vil komme til nytte i en kontinuerlig kvalitetsutvikling av skoleanlegg, ved planlegging av nybygg og rehabilitering av eksisterende anlegg. For den enkelte skolen er internevaluering et redskap til å realisere skoleanleggets muligheter.

Praktisk gjennomføring

Evalueringsgruppen oppfordres til å vurdere skoleanleggets kvaliteter først og fremst sett i lys av mål og intensjoner. Faktaopplysninger, observasjoner, spørreskjemaer og befaringer vil gi evalueringsgruppen et utgangspunkt for refleksjon. Gjennom diskusjon kommer evalueringsgruppen frem til sin besvarelse. En ekstern konsulent kan bistå i arbeidet.

Faktaopplysninger og bakgrunnsmateriale

Som grunnlag for evalueringen må det innhentes opplysninger om:

- bygningsmessige forhold, f.eks. plantegninger som viser disponibelt areal
- pedagogisk plattform, dvs. visjoner, intensjoner og målformuleringer
- dagens bruk, f.eks. elevtall, skolens ressurser og arealbruk

Evalueringsmetoder

En kombinasjon av følgende fremgangsmåter foreslås brukt:

- observasjoner for å registrere hvordan skoleanlegget brukes
- spørreskjemaer og påstandsskjemaer er primært tenkt brukt som forberedelse til diskusjoner
- befaringer med påfølgende gruppediskusjoner, «Gåtur»-metoden
- befaringer og samtaler med de yngste elevene, dvs. de kan være guider for voksne og vise daglige ruter og attraktive / lite attraktive steder
- prosjektoppgaver for elever, f.eks. bruk av foto, tegninger og modeller for å få frem fortellinger om hvordan skoleanlegget brukes og oppleves

Dokumentasjon og oppsummering av innspill fra brukergruppene

Materiale fra internevalueringen skal dokumenteres og oppsummeres. En ekstern konsulent kan eventuelt organisere arbeidet, samle og systematisere resultatene i en rapport. Utkast til oppsummering skal legges frem for de som har vært involvert i internevalueringen. De ser til at alle vesentlige momenter er tatt med. Videre skal utkastene presenteres for råd og utvalg som etter Opplæringsloven skal holdes løpende underrettet i saker som har vesentlig betydning for skolemiljøet.

Internevalueringen bør resultere i:

- Dokumentasjon av internevalueringen, dvs. samling av materiale, sammendrag av kommentarer og gruppediskusjoner
- Notat med betraktninger om det fysiske miljøets egnethet, sett fra ulike brukerperspektiver

Tema for refleksjon og diskusjon

- Overordnede kvaliteter ved skoleanlegget
Spørsmål om dominerende positive og negative inntrykk, om planløsningen generelt sett, om orienterbarhet og tilgjengelighet og bygningens tilpasningsdyktighet.
- Brukskvalitet (funksjonalitet) i rom og arealer
Om lokalisering, størrelse og utforming av rom samt utstyr og møbleringsmuligheter. Noen aktiviteter vil foregå i bestemte kategorier av rom, mens andre aktiviteter kan foregå i flere ulike rom og soner (funksjonsområder). De fysiske rammene har betydning for hvordan skolens læringssyn kan omsettes i praktisk hverdagsliv, hvordan elevene kan grupperes og hvilke undervisningsopplegg og arbeidsformer som det kan tilrettelegges for.
- Estetisk kvalitet
Spørsmål om skoleanlegget har opplevelsesmessige og estetiske kvaliteter, om det er en inspirerende ramme rundt den pedagogiske virksomheten og om skolen preges av god arkitektur, med innredning av god kvalitet. Estetiske kvaliteter har betydning for livskvalitet og velvære.

INTERNEVALUERING AV SKOLEANLEGG

FOKUS PÅ FUNKSJONELLE OG ESTETISKE SIDER

Skoleanlegget er én av mange faktorer som har betydning for elevenes og lærernes skolehverdag. De fysiske rammene kan virke stimulerende eller hemmende når det gjelder undervisning, læring og sosialt liv på skolen. Brukernes erfaringer med skoleanlegg kan kartlegges ved hjelp av internevaluering. Det overordnede målet med evalueringen er å få innsikt i hvordan utformingen av skoleanlegget og bruken av anlegget kan bidra til å realisere skolens mål og intensjoner.